

λον 1) κατά τὸ ψυχικόν της σύμπλεγμα καὶ τὸ διαφέρον της μίαν σημασιολογικὴν μορφήν. 2) Οὕτω ἡ βέωσίς μας ἐπὶ πλέον δίδει νέαν ἀξίαν εἰς τὰ παλαιὰ σύμβολα μὲ τὰς νέας σημασίας, τὰς ὁποίας παρέχει εἰς αὐτά. 3)

5) Τὸ ἴδιον παράδειγμα μᾶς ἐδηγεῖ εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ βέωσις συντελεῖ ἐκάστοτε μὲ τὴν γνωσιοθεωρητικὴν της τάσιν εἰς τὴν ἀκριβῆ ἀντίληψιν τῆς ζωῆς. 4)

Διότι, ἐφ' ὅσον αὐτὴ ἡ βέωσις σφυγμομετρεῖ ἐκάστοτε τὰς ἀνάγκας τῆς ζωῆς καὶ δίδει τὴν ἀντίστοιχον σημασίαν, σημαίνει τοῦτο, ὅτι ἡ βέωσις εἶναι πλέον εἰς θέσιν νὰ κατανοῇ τὴν ἐξελικτικὴν ἐμφάνισιν τῆς ζωῆς. Διότι μόνον ὅταν διαισθάνεται τοὺς παλμούς τῆς ζωῆς, ὅταν ἀντικρῦζῃ ψυχικὰ τοὺς σκοπούς καὶ προσπάθειάς αὐτῆς καὶ ὅταν ἔχῃ συμμετοχὴν εἰς τὰς κυριαρχούσας ἀντιλήψεις της, εἶναι δυνατόν νὰ δίδῃ τὴν ἀρμόζουσαν σημασίαν εἰς τὰ σύμβολα. Εἶναι ἄλλωστε ἡ βέωσις, ὡς εἶδομεν, τὸ πρῶτον μέρος τῆς σχέσεως τοῦ Υ' πρὸς τὸ Α καὶ φυσικὰ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ νοηθῇ ἡ μορφή τῆς ζωῆς χωρὶς τὴν βέωσιν τοῦ ὑποκειμένου.

Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ἡ κατανόησις τῆς ζωῆς εἶναι κάπως θαυτέρα ἀπὸ τὴν ἀπλὴν της γνῶσιν καὶ εἶναι μάλιστα τόσον θαυτέρα ὅσον ὁ διωτικὸς ὀρίζων τοῦ κατανοοῦντος εἶναι θαυτέρος καὶ ὅσον θαυτέρον οὗτος διεισδύει εἰς τὸν ρόλον τοῦ περιβάλλοντος καὶ τῆς δυναμικότητος τοῦ παρελθόντος.

Ναί, εἶδομεν ἀνωτέρω ὅτι πᾶσα βέωσις διαφοροποιεῖται. Ἡ διαφοροποίησις ὅμως αὐτὴ νοεῖται ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῆς ἐποχῆς. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν παρουσιάζεται μὲν διαφοροποίη-

1) *Konst. Dimitropulos: Die Stufen der Wertgerichtetheit im Wandel der Kulturformen und—gebilde. Leipzig. 1937. σ. 30,62.*

2) *Erieh. Rothacker: Geschichtsphilosophie. Muenchen. 1934. σ. 98.*

3) *Felix. Krueger: Das Problem der Ganzheit. 1932 σ. 8.*

4) *Felix Krueger: Zur Psychologie der Gemeinschaft 1934. σ. 18.*

σις ὡς πρὸς τὴν ἀντίληψιν τῆς ζωῆς, δὲν δύναται ὁμοίως νὰ νοηθῇ αὕτη πέραν μιᾶς κοσμοθεωρίας, ἣτις ἐναρμονίζεται πρὸς τὰς ἐκάστοτε ἀντιλήψεις. Οὕτω πρέπει εἰς τὴν θάσιν νὰ ὑπάρχη ὀρθὴ κοσμοθεωρία, διὰ νὰ ὑπάρχη μὲ τὴν βίωσιν καὶ ὀρθὴ ἀντίληψις τῆς ζωῆς. Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο καταφαίνεται καὶ ἡ ἔννοια τῆς κοσμοθεωρίας, ὅτι δηλαδή αὕτη ἀποτελεῖ πάντοτε τὸ πνευματικὸν περιεχόμενον τῆς βιώσεως τῆς ζωῆς.

6) Ἄλλὰ ἡ βίωσις ἀκόμα δημιουργεῖ δεσμούς. Ὁ δεσμὸς π. χ. μιᾶς φιλίας δὲν θὰ ἀπετέλει οὐδεμίαν πραγματικότητα ἂν τὰ μέρη τὰ συμβαλλόμενα εἰς τὸν δεσμόν δὲν εἶχον τὴν βίωσιν κοινῶν ὑποχρεώσεων¹⁾ καὶ καθηκόντων κοινῆς ὠφελείας, ἂν δὲν εἶχον γενικὰ τὴν βίωσιν τῆς ἀνάγκης αὐτῆς.

Ἄλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ δεσμοὶ οἱ οἰκογενειακοὶ καὶ οἱ φυλετικοὶ δὲν θὰ εἶχον κῦρος καὶ δυναμικότητα, ἂν μετὰ τῶν μελῶν δὲν ὑπῆρχεν ἡ βίωσις τῶν δεσμῶν τούτων. Πῶς π. χ. ἓνα μέλος μιᾶς οἰκογενείας ἢ μιᾶς φυλῆς εἶναι δυνατόν νὰ αἰσθάνεται ἓνα δεσμόν μὲ τὴν φυλὴν αὐτὴν ἢ μὲ τὴν οἰκογένειαν αὐτὴν, ἂν τὸ μέλος αὐτὸ οὐδέποτε ἐγνώρισε τὴν ζωὴν τοῦ δεσμοῦ αὐτοῦ, τὰς παραδόσεις καὶ τὰ ἰδανικά τῆς οἰκογενείας τοῦ ἢ τῆς φυλῆς τοῦ; Ἡ βίωσις ἄρα ἐνὸς δεσμοῦ ὀδηγεῖ εἰς τὴν πραγματικὴν ὄντότητα τούτου. Ἄλλὰ ἀκόμα αὕτη ἡ βίωσις ὀδηγεῖ εἰς τὴν συνείδησιν ὀρισμένων ὑποχρεώσεων, εἰς τὴν διαμόρφωσιν ὀρισμένων κανόνων ἠθικῆς τάξεως καὶ γενικὰ εἰς τὴν διατήρησιν ὅλων τῶν ἠθικῶν ἀρχῶν, αἷινες ἀπορρέουσιν ἀπὸ τὸν δεσμόν αὐτῶν. Εἶναι ἄρα ἡ βίωσις ἀκόμα ἓνας παράγων ἀγαθῆς κοινῆς συμβιώσεως, μία θάσις ἀσφαλοῦς καὶ σταθερᾶς κοινωνικῆς ἐξελέξεως.

7) Ἡ βίωσις δίδει ἀκόμα τὸν συνεκτικὸν κρίκον μετὰ τὸ παρελθόντος καὶ μέλλοντος.

Ἀλήθειαι τοῦ παρελθόντος, προγονικαὶ ἀρεταὶ θὰ ἔχανον τὴν ὄντοτά των, θὰ ἔμενον ἀχρησιμοποίητοι διὰ τὰς μεταγενεστέρας γενεὰς ἂν εἰς τὴν βίωσιν μας δὲν τὰς εἶχομεν γνωρίσει, ἂν

1) F. Krueger: *Der strukturelle Grund des Fühlens und des Wollens*. 1936. σ. 187.

ἡμεῖς δὲν ἐζητούσαμεν νὰ τὰς ἐνστερνισθῶμεν καὶ εἰς τὸ πλαίσιον αὐτῶν νὰ καθορίσωμεν τὸν δρόμον τῆς ζωῆς μας.

Διότι πᾶσα ἐκπολιτιστικὴ ἐπιτυχία τῶν προγόνων δὲν ἔχει ἄμεσον ἀντίκτυπον μόνον εἰς τὴν ζωὴν ἐκείνων, ἀλλὰ συναρπάζει καὶ γοητεύει καὶ τοὺς μεταγενεστέρους. Ἴδιον παντὸς φυλετικοῦ δεσμοῦ εἶναι ἡ δρᾶσις τῶν προγόνων νὰ μὴ παραγνωρίζηται, τὸ ἔργον ἐκείνων νὰ καθορίζῃ τὴν ἐκπολιτιστικὴν κατεύθυνσιν τῶν τωρινῶν, τὸ μέλλον γενικᾶ νὰ συνδυάζεται μετὰ τοῦ παρελθόντος. Αὐτὸ τὸ χαρκτηριστικὸν ὅμως παντὸς φυλετικοῦ δεσμοῦ θὰ ἔμεινεν ἀπραγματοποίητον ἂν πᾶσα τωρινὴ γενεὰ δὲν εἶχε τὴν βίωσιν τοῦ ἔργου τῶν προγόνων καὶ ἂν εἰ πόθοι ἐκείνων δὲν ἀντηχοῦσαν εἰς τὸ δάθος τῆς ψυχῆς των.

Οὕτω ἡ βίωσις ἀκόμα εἶδε εἰς πᾶσαν φυλὴν τὸν συνεκτικὸν κρίκον τοῦ παρελθόντος καὶ μέλλοντος. Ἡ βίωσις αὐτὴ γεννᾶται α) ἀπὸ τὸ πνευματικὸν καὶ ἔθνικόν περιβάλλον, τὸ ἔποιον τὸ ἐκπολιτιστικὸν ἔργον τῶν προγόνων ἐδημιούργησεν, β) ἀπὸ τὴν ἰδίαν φυλετικὴν ψυχοσύνθεσιν παλαιῶν καὶ νέων γενεῶν, γ) ἀπὸ τὸ ἀντικειμενικὸν πνεῦμα, τὸ ὅποιον, ὡς ἡ γλῶσσα, συνέχει ὅλας τὰς γενεάς, δ) ἀπὸ τὰς θρυλικὰς παραδόσεις καὶ δὴ ἀπὸ τὰ παραμύθια τῆς γαλιᾶς ἢ τοῦ παπποῦ πρὸς τὴν παιδικὴν ἡλικίαν, ε) ἀπὸ τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος, αἱ ὅποιαι ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἐκδήλωσιν διαρκῶς παρουσιάζονται κ.ο.κ. Ὅλα αὐτὰ δημιουργοῦν τὸν ψυχικὸν παράγοντα 1) εἰς τὴν νέαν γενεάν, ὅστις παρουσιάζει εἰς αὐτοῦς τὴν λαχτάραν πρὸς τὴν τελείωσιν τοῦ ἔργου τῶν παλαιῶν καὶ συνεπῶς τὴν δυνατότητα τῆς ὡς ἄνω βιώσεως.

Οὕτω καὶ δι' ἡμᾶς πᾶς ἐνθουσιασμός διὰ τὴν δόξαν τῶν προγόνων μας, πᾶσα συναίσθησις τοῦ ἐκπολιτιστικοῦ τῶν ἔργου εἶναι δηλωτικὰ δυναμικῆς βιώσεως, ἧτις θὰ συνέξη τὸ παρελθόν καὶ τὸ μέλλον μας καὶ ἧτις δὲν εἶναι δυνατόν παρὰ νὰ παρορμᾷ ἐκάστη γενεάν μας εἰς τὴν ὀλοκλήρωσιν τοῦ ἱστορικοῦ μας ρόλου.

8) Εἶδομεν ὅτι ἡ βίωσις οὐκ εἶναι εἰς τὴν ὄντοτητα τῶν δε-

1) Fel. Krueger. Ueber Entwicklungspsychologie 1935. σ. 96.

σμών. Ἄλλ' ἀκριβῶς μὲ τοῦτο συντελεῖ καὶ εἰς τὴν ἐμπέδωσιν καὶ ἀνύψωσιν τῶν ἀξιών. 1) Διότι καὶ αἱ ἀξίαι ἀποτελοῦν μορφάς, αἵτινες συνδέουν ψυχικά ὀλοκλήρους κοινωνίας καὶ διαφαίνονται εἰς σταθερὰς κατεστάσεις τῆς ζωῆς, εἰς τὰς ὁποίας κοινὰ σταθερὰ καὶ διαρκεῖς κατευθύνσεις, ἀλλὰ καὶ κοινὸν σταθερὸν καὶ διαρκές φρόνημα συναρπάσσει ὅλα τὰ ἄτομα τῆς κοινωνίας αὐτῆς. Διότι πᾶν ἄτομον ἀτραχλῶς θὰ ἔχη τὴν βίωσιν αὐτῶν, ἐφ' ὅσον καὶ τοῦτο συνεργάζεται μετὰ τῆς ὁλότητος εἰς τὴν διατήρησιν αὐτῶν. Οὕτω οἱ νόμοι τῶν ἀξιών διαφαίνονται εἰς τὴν βίωσιν τῶν ἀτόμων. 2)

Γεννᾶται ὁμῶς τὸ ἐρώτημα: **Δ**ὲν παρουσιάζεται μεταβολὴ τῶν ἀξιών; **Κ**αὶ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ποῖα ἢ θέσις τῆς βιώσεως μέσα εἰς τὴν μεταβολὴν τῶν ἀξιών;

Εἶναι γνωστὸν ὅτι ὑπάρχουν δύο εἶδη ἀξιών: αἱ ἀπόλυτοι ἢ κανονιστικαὶ καὶ αἱ ἀντικειμενικαὶ. Αἱ πρῶται, ἀπολύτου κύρους ἐφ' ὅσον εἶναι, προϋπάρχουν καὶ συναρπάζουν πᾶν ἄτομον καὶ πᾶσαν ἐποχὴν, πάντα λαὸν καὶ πᾶσαν γενεάν. Ἡ ὑπόστασις τῶν ὁμῶς εἶναι διὰ τὴν ἀνθρωπίνην γνῶσιν ἀκαθόριστος. Διότι εὐθύς ὡς ὁ ἄνθρωπος θελήσῃ νὰ τὰς διαμορφώσῃ, νὰ δώσῃ εἰς αὐτὰς συνειδητὸν περιεχόμενον, παύουν πλέον νὰ ἀποτελοῦν πλαίσιον τῶν ἀπολύτων ἀξιών. Τότε πᾶς ἄνθρωπος θὰ τὰς διαμορφώσῃ κατὰ τὸ πνεῦμα του, ἀλλὰ πάλιν τότε μία ἄλλη ἐποχὴ ἴσως δὲν θὰ τὰς ἀναγνωρίσῃ.

Αἱ ἀντικειμενικαὶ ἀξίαι τοῦναντίον εἶναι μορφαί, αἵτινες ἱστορικῶς καὶ κοινωνικῶς διεμορφώθησαν, αἵτινες ἐκδηλώνουσι τὰ πνευματικὰ γνωρίσματα ἐκάστης ἐποχῆς καὶ αἵτινες σχετίζονται μὲ τὴν προσπάθειαν τῶν ἀνθρώπων αὐτῆς τῆς ἐποχῆς τὰς κανονιστικὰς ἀξίας νὰ φθάσῃ. Εἶναι συνεπῶς ἔνωσις τῆς ὕλης καὶ ἰδέας ἤτοι τοῦ πνευματικοῦ περιεχομένου ἐκάστης ἐποχῆς καὶ ἐκάστου λαοῦ ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος, τοῦ ἀπολύτου ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος. Καὶ αἱ ἀξίαι αὗται θὰ ἐνέχουν μὲν ἴσως διὰ πᾶσαν γενεάν τὰς ἀξιολογικὰς

1) Aug. Vetter: *Die Formung des Erlebens in der Zeit. (Ganzheit und Struktur)* σ. 107.

2) Ed. Spranger: *Lebensformen*. 1930. σ. 70.

προσπαθείας τῶν προγόνων των, θὰ χρωματίζονται ὁμως πάντοτε ἀπὸ τοὺς παλμοὺς τῆς ἀντιστοίχου γενεᾶς. Αἱ ἀξίαι ὁμως αὐταὶ παρ' ἑαυτὴν τὴν διαφοροποίησίν των οὐδὲν τὸ ὑποτιμητικὸν παρουσιάζουν. Διότι ὁ ἄνθρωπος μόνον εἰς γνῶριμον ἀξιολογικὸν πλαίσιον, μόνον εἰς βεδωμένον περιεχόμενον εἶναι δυνατόν νὰ δημιουργήσῃ. Εἶναι ἀδύνατον ἡ ἀνθρωπίνη διάνοια εἰς τὸν ἀγῶνα, τὸν ὁποῖον διεξάγει διὰ νὰ φθάσῃ τὸ ἰδεώδες, εἶναι ἀδύνατον λέγω νὰ ἀποξενωθῇ ἀπὸ τὰ γνωρίσματα τῆς ἐποχῆς τῆς, εἶναι ἀδύνατον νὰ παραβλέψῃ κανεὶς τὸν ἀξιολογικὸν χρωματισμὸν τοῦ λαοῦ του εἰς ἐκάστην ἐποχὴν, διὰ νὰ ἐπιζητήσῃ ἰδέας, τὰς ὁποίας ἔξεν συναισθάνεται. Ἐκεῖ μόνον εἰς τὸν χρωματισμὸν αὐτὸν ἀντικρῦζει κανεὶς τὴν ἐξιδανίκευσιν τῶν ἀξιών. Μέσα εἰς αὐτὸ τὸ ἰδανικὸν ὑπάρχει τὸ πιστεύω του. Μέσα εἰς αὐτὸ ἀκόμα τὸ περιβάλλον ὁρᾷ ἐκπολιτιστικῶς μὲ τὴν βεβαιότητα, ὅτι τὸ περιβάλλον, ἡ ἐποχὴ τοῦ, οἱ συνάνθρωποι του θὰ ἐκτιμήσουν τὸ ἔργον του.

Ἄλλὰ πρὸς μίαν τοιαύτην διαφοροποίησιν τῶν ἀντικειμενικῶν ἀξιών ἡ βίωσις ὄχι μόνον δὲν ἀντιστρατεύεται, ἀλλὰ καὶ συνβργεί. Διότι, ὅπως ἡ διαφοροποίησις τῶν ἀντικειμενικῶν ἀξιών εἶναι ὁ ἀντίλαλος τοῦ πιστεύω τοῦ λαοῦ μιᾶς ἐποχῆς, οὕτω καὶ ἡ βίωσις, ἀφοῦ σφυγμομετρήσῃ τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ζωῆς αὐτῆς τῆς ἐποχῆς καὶ αὐτοῦ τοῦ λαοῦ, διαφοροποιεῖται, μεταβάλλεται, εὐχαριστεῖται εἰς ἰδανικὰ ἀνταποκρινόμενα πρὸς τὸν κόσμον, τὸν ὁποῖον ζῆ, καὶ γενικὰ δεκνύει τὸν ψυχικὸν ἀντίλαλον αὐτῆς τῆς ἐποχῆς. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ διαφοροποίησις τῆς βιώσεως ἐναρμονίζεται μὲ τὴν διαφοροποίησιν τῶν ἀντικειμενικῶν ἀξιών.

Διὰ τοῦτο οἱ πόθοι καὶ αἱ λαχτάραι, τὰ ὁποῖα εἰς πᾶσαν βίωσιν σφυρηλατοῦνται, εὐρίσκουν τὸ ἰνδαλμά των εἰς τὴν ἀντίστοιχον ἀξίαν. Ἄν δὲ σκεφθῶμεν ὅτι ἡ βίωσις εἶναι ἀκόμη βᾶσις πάσης δημιουργίας (B' 6 γ') τότε ἐννοοῦμεν διὰ τί ἡ βίωσις συντελεῖ εἰς τὴν ἀνύψωσιν καὶ ἐμπέδωσιν τῶν ἀξιών.

Ἴδου διὰ τί καὶ εἰς ἡμᾶς προβάλλει ἡ ἐκτίμησις τῶν ἀξιών ἐ

κείνων, αἰτινες εἰς τὸ ἐλληνικὸν περιβάλλον ἀντήχησαν καὶ τὸν νεοελληνικὸν πολιτισμὸν χαρακτηρίζουν. 1) **Ἡ** εἶναι αἰ ἀξίαι, αἵτινες ἱστορικῶς καὶ κοινωνικῶς διεμορφώθησαν, διὰ τὰς ὁποίας ὀλόκληρος ἡ παράδοσις μας καὶ ἡ ψυχρὸς σύνθεσις μας συνέβαλλεν καὶ αἵτινες μέσθ εἰς τὴν βίωσίν μας εὐρίσκουν τὴν βαθυτέραν ἀπήχησιν. **Κ**αὶ ἡ Ἐθνικὴ Κυβέρνησις, ἣτις ἔχει ἀναλάβει τὴν πραγμάτωσιν τῶν ἀξιῶν αὐτῶν, ὅχι μόνον ἔχει σφύγμομετρήσῃ τὴν ἐλληνικὴν ζωὴν, ὅχι μόνον κατενόησε τὸ ἐλληνικὸν πιστεύω, ἀλλὰ καὶ ἔχει ἐνστερνισθῇ τοὺς παλμοὺς τῶν βιώσεών μας καὶ τὴν εὐτυχὴ τελείωσιν καὶ πλήρη ἐκκνοποίησιν αὐτῶν ἐπιζητεῖ. **Κ**αὶ ἐφ' ἕσον μία βίωσις εἶδος **Π**ιστεύω ἀποτελεῖ τὴν ἀδιάσειστον πραγματικότητα καὶ τὴν ἀκατάβλητον ἀνύψωσιν αὐτοῦ τοῦ **Π**ιστεύω καταρχαίνεται διὰ τὸ ἐνστερνισμὸς αὐτὸς καὶ ἡ πραγμάτωσις ὑπὸ τῆς Ἐθνικῆς μας Κυβερνήσεως τῶν παλμῶν τῆς ψυχῆς μας ἀποτελεῖ τὸ ἰσχυρότατον βᾶθρον τοῦ ἐκπολιτιστικοῦ τῆς ἔργου.

Οὐδέποτε πρέπει νὰ στοχασθῇ κανεὶς διὰ τὴν διαφοροποιήσιν τῶν ἀξιῶν κατὰ λαὸν θὰ φέρουν τὴν σύγχυσιν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα. **Ὅ**χι. Διότι πᾶσα διαφοροποιήσις εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς παραδόσεως καὶ ψυχρῶν θέσεως ἐνὸς λαοῦ, ὁ ὁποῖος μόνον διαμορφωμένος κατὰ τὰς παραδόσεις καὶ τὰς ἀρετὰς τῆς φυλῆς του καὶ τελειοποιημένος εἰς τὸ γνῶριμόν του περιβάλλον θὰ κατευθύνηται πρὸς τὴν ἀπόλυτον ἀξίαν τοῦ Θεοῦ. Οὕτως εἰς τὸν λαὸν αὐτὸν ἀποκαλύπτεται τὸ Θεῖον ἐντὸς ἐνὸς γνωρίμου περιβάλλοντος τῆς φυλῆς καὶ τοῦ ἔθνους του, ὅπου καὶ μόνον τοῦ δημιουργεῖται προσπάθεια μὲ θεϊκὴν κατεύθυνσιν. **Κ**αὶ ἐφ' ἕσον πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτὴν ἐναρμονίζῃ ἕκαστος λαὸς τὴν δρασίμ του, θὰ παρουσιάσῃ μίαν ἰδίαν ἐθνικὴν φυλετικὴν Κυψέλην, ἣτις μαζί μὲ τὰς Κυψέλας ἄλλων λαῶν θὰ συνεργάζηται ἐντὸς τῆς μεγάλης Κυψέλης τῆς ἀνθρωπότητος.

1) Γ. Παλαιολόγου. Ἑλλαιδευτικοκοινωνικά προβλήματα. Ἀθῆναι 1938 σ. 53.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Konst. Dimitropoulos: Die Stufen der Wertgerichtetheit im Wandel der Kulturformen und Kulturgebilde. Leipzig. 1937.
2. Κων. Δημητρόπουλος: Τὸ ψυχολογικὸν Ἰνστιτούτον τῆς Δειψίας ὑπὸ τὸν Felix Krueger. Θεσσαλονίκη. 1938.
3. Nikolai Hartmann: Das Problem des geistigen Seins. Berlin. 1933.
4. Σπυρ. Μ. Καλλιάρφα: Χαρακτήρες ἢ ψυχολογικοὶ τύποι. Ἀθήναι. 1935.
5. Otto Klemm] Hans Volkelt: Ganzheit und Struktur. Muenchen. 1934.
6. Felix Krueger: Der Strukturbegriff in der Psychologie. Jena. 1931.
7. » » : Zur Psychologie der Gemeinschaft. 1934
8. » » : Der strukturelle Grund des Fuehlens und des Wollens. Jena. 1936.
9. » » : Das Wesen der Gefuehle. Leipzig. 1930.
10. Th. Litt : Geschichte und Leben. Leipzig. 1930.
11. Aug. Messer : Psychologie. Leipzig. 1934.
12. Rudolf Oderdrecht: Gefuehl und Ganzheit. 1929.
13. Γ. Παλασιολόγος: Ἐκπαιδευτικὰ κοινωνικὰ προβλήματα. Ἀθήναι. 1938.
14. Erick Rothacker: Geschichtsphilosophie. Muenchen. 1934.
15. Heinrich Schmidt: Philosophisches Woerterbuch. 1930.
16. Eduard Spranger: Lebensformen. Halle. 1930.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΣ ¹⁾

1) Τα κυριώτερα σημεία της ως άνω εργασίας απτέλεσαν τὸ περιεχόμενον διαλέξεως δημοσίᾳ γενομένης ἐν τῇ Παιδαγωγικῇ Ἀκαδημίᾳ Τριπόλεως κατὰ τὴν ἑορτὴν, ἣτις διοργανώθη πρὸς τιμὴν τοῦ καθηγητοῦ κ. Θεοφίλου Βορέα ἐπὶ τῇ 40ετηρίδι του.

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

Α'. Η ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΣ ΒΙΩΤΙΚΩΣ ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΗ

Προσωπικότης θὰ ἠδύνατο νὰ θεωρηθῆ πᾶν ἄτομον, ἐφ' ὅσον βιολογικῶς παρουσιάζει μίαν ἰδιορρυθμίαν εἰς τὴν βιωτικὴν του ὑπαρξιν, ἐφ' ὅσον δηλαδὴ τὸ εἶναι του ὡς πρὸς τὴν θέσιν, τὴν ὁποίαν κρατεῖ ἐναντι τῆς ζωῆς, δὲν ἐπαναλαμβάνεται εἰς ἄλλο ἄτομον. 1) Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην τὸ ἄτομον, λέγω, θὰ ἠδύνατο νὰ θεωρηθῆ προσωπικότης, διότι ὅπως γνωρίζομεν ἡ ζωὴ εἶναι μίαν ἀλληλουχίαν σχέσεων, αἷτινες λαμβάνουν χώραν μεταξὺ τῶν ἀτόμων. Αὐτὰ δὲ τὰ ἄτομα ἀκριβῶς λόγῳ τῆς διαφορετικότητος των προκαλοῦν μίαν ποικιλίαν ζωῆς. Ἡ ποικιλία αὕτη, ἐκτὸς τοῦ ὅτι συντελεῖ, ὥστε ἡ μέλλουσα πορεία τῆς ζωῆς νὰ μᾶς εἶναι ἄγνωστος, ἔχει ἰδιαιτέραν ἀξίαν καὶ σημασίαν, διότι συντελεῖ, ὥστε νὰ παρουσιάζῃ ἡ ζωὴ διαφέρον καὶ ἁρμονίαν, ἀγῶνα καὶ ρυθμὸν καὶ γενικῶς δημιουργίαν. Ἐφ' ὅσον ἄρα ἡ διαφορετικότης τῶν ἀτόμων ὀδηγεῖ εἰς τὴν δημιουργίαν καὶ συνεπῶς εἰς τὸν ἀληθῆ σκοπὸν τῆς ζωῆς, θὰ ἤξιζε πᾶν ἄτομον νὰ θεωρηθῆ προσωπικότης, διότι πᾶν ἄτομον συντελεῖ εἰς τὴν πλήρωσιν τοῦ σκοποῦ τῆς ζωῆς.

Ἐν τούτοις ἡ διαφοροποιήσις αὕτη τῆς βιωτικῆς ψυχοσυνθέσεως παντὸς ἀτόμου δὲν εἶναι ἀρκετὴ διὰ τὸν χαρακτηρισμὸν τῆς προσωπικότητος, διότι ἐμπειρικῶς, ὅπως τοῦλάχιστον γνωρίζομεν, παρουσιάζεται μὲν εἰς ὅλα τὰ ἄτομα κάτι τὸ διάφορον, δὲν εἶναι ὁμῶς ὅλα τὰ ἄτομα προσωπικότητες, καὶ τοῦτο διότι ἀπλούστατα ὅλα τὰ ἄτομα δὲν ἐξυπηρετοῦν ἐξ ἴσου τὸν σκοπὸν τῆς ζωῆς.

1) Theodor Litt: *Individuum und Gemeinschaft*. Leipzig. 1926. σ. 88.

Theod Litt: *Geschichte und Leben*. Leipz. 1930 σ. 157.

N. Ἐξαρχοπούλου: *Ψυχικαὶ διαφοραί*. Ἀθῆναι. 1932. σ. 94.

Β'. ΤΟ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΟΝ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΟΣ

Ἐκ τούτου καταφαίνεται ὅτι ἡ ἔννοια τῆς προσωπικότητος θὰ σχετίζεται ὄχι μὲ τὴν διαφοροποίησιν τῶν ἀτόμων, ἀλλὰ μὲ κατέ-
τε ἄλλο, τὸ ὅποιον θὰ ἀνταποκρίνηται πρὸς τὴν ἔννοιάν της καὶ
εἰς τοῦ ἐποίου τὴν ἔρευναν χωροῦμεν.

Τὶ εἶναι αὐτὸ τὸ κατέτε δὲν δυνάμεθα σαφῶς νὰ καθορίσωμεν
ἀπὸ τοῦδε, προτοῦ ὠρισμένα σημεῖα τῆς ἐργασίας μας διεξέλθο-
μεν. Τὸ κατέτε τῆς προσωπικότητος μόνον ἐξελικτικῶς καθ' ὅλην
μας τὴν ἔρευναν θὰ ἀποκαλυφθῇ. Ἐν τούτοις ἐκ πρώτης ὄψεως
συναντῶμεν τὰ ἑξῆς γνωρίσματα:

α) Τὸ κατέτε τοῦτο θὰ εἶναι χαρακτηριστικὸν ὄλων τῶν προσω-
πικότητων, θὰ ἀναγνωρίζεται δὲ ὅτι θὰ εἶναι συντελεστι-
κὸν προόδου καὶ εὐημερίας ὅλης τῆς κοινωνίας.¹⁾

Δηλαδή εἰς ὅλας τὰς προσωπικότητας θὰ διαβλέπη ἡ ἄλλη
κοινωνία ἓνα μέσον, διὰ τοῦ ὁποίου θὰ προωθῆται ἡ εὐημερία
της.

β) Τὸ κατέτε τοῦτο θὰ ἀφορᾷ σταθερὰν ἐνέργειαν ἐξυψωτι-
κὴν διὰ τὸ σύνολον. Ἡ σταθερότης αὐτῆ θὰ διαφάνηται ὄχι μόν-
ον εἰς τὴν ἀδιάλειπτον ἐνεργὸν καὶ κατὰ ὠρισμένην κατεύθυνσιν
προσπάθειαν κοινωνικῆς ἐξυψώσεως, τὴν ὁποίαν θὰ παρατηρῆ τις
εἰς τὴν προσωπικότητα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ὅτι ἡ ἐνέργεια αὕτη τῆς
προσωπικότητος θὰ εἶναι ἀναγνωρίσιμος πάντοτε ὑπὸ τῶν συγ-
χρόνων της.

γ) Τὸ κατέτε τοῦτο θὰ ὀδηγῆ εἰς τὴν ἀνύψωσιν τοῦ πολι-
τισμοῦ.

Τὰ τρία ὅμως αὐτὰ γνωρίσματα, ἅτινα ἀποτελοῦν τὸ περιεχέ-
μενον τῆς προσωπικότητος, δύνανται νὰ νοηθοῦν καὶ εἰς τὰς ἀ-
ξίας.²⁾

Διὰ τοῦτο τὸ περιεχόμενον αὐτὸ τοῦ κατέτε τῆς προσωπικότη-
τος ὀνομάζομεν ἀξιολογικὸν περιεχόμενον. Ἐν τούτοις

1) Nik. Hartmann: Ethik. Berlin. 1926. σ. 464.

2) Ὑπὸ τὸν ὄρον ἀξία ἐννοῶ τὴν σταθερὰν σχέσιν, ἣτις ὑπάρχει με-
ταξὺ τοῦ ἐγὼ μου καὶ ἐνὸς ἀντικειμένου, ἡ ὁποία ἐκδηλώνεται ὡς ἐπιθυμία
ἢ λαχτάρα κλπ. τοῦ ἐγὼ μου πρὸς τὸ ἀντικείμενον τοῦτο.

μεταξύ τοῦ ἀξιολογικοῦ περιεχομένου τῆς προσωπικότητος καὶ τῆς ἐννοίας τῆς ἀξίας ὑπάρχει μία διαφορά, ἣτις διαφλίνεται εἰς τὰ κάτωθι σημεῖα, διὰ τῆς ἐρμηνείας τῶν ὁποίων διασαφηνίζεται περισσότερο ἢ ἐννοία τῆς προσωπικότητος. Οὕτω:

1) Ἐνῶ πᾶσα ἀξία δίδει εἰς ἓνα ἄτομον τὴν αὐτοσυνειδησίαν ὅτι αὐτὸ τὸ ἄτομον, ἐκπροσωποῦν τὴν ἀξίαν αὐτὴν, εὐρίσκειται εἰς μίαν ἀνωτερότητα ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, ἢ προσωπικότητος τοῦναντίον μὲ τὸ ἀξιολογικόν της περιεχόμενον δεικνύει ἓνα δεσμόν μὲ τὴν κοινωνίαν, ἓνα δεσμόν, ὅστις θέτει ἑαυτὴν εἰς τὴν διάθεσιν τῶν συνανθρώπων.

2) Ἐνῶ τὸ ἄτομον, τὸ ὁποῖον ἔχει προικισθῆ μὲ ἀξίαν, παρουσιάζει μίαν εὐάρεστον συναισθηματικὴν κατάστασιν, ἢ προσωπικότητος μὲ τὸ ἀξιολογικόν της στοιχείον καταδεικνύει μίαν νοητικὴν δυναμικότητα ὡς πρὸς τὸν τρόπον, καθ' ὃν θὰ ἐξυπηρέτη τὸς ἄλλους. 1) Ὑπάρχει καὶ εἰς τὴν προσωπικότητα ἢ εὐάρεστος κατάστασις, ὅχι ἕμως δι' αὐτὴν ταύτην τὴν νοητικὴν αὐτῆς δυναμικότητα, ἀλλὰ διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν ἄλλων.

3) Ἐν ᾧ ἡ ἀξία εἶναι ἀντικειμενικὴ γενικότητος, δηλαδὴ τὸ χαρακτηριστικόν της εἶναι δυνατὸν νὰ ἀντικρύσῃ κανεὶς ἐπὶ πολλῶν ἀτόμων καὶ νὰ εἶναι ἀντικειμενικοῦ κύρους, ὅπως π. χ. ἡ ἀξία τοῦ ἥρωος, (διότι πολλοὺς ἥρωας δυνάμεθα νὰ εὐρωμεν), ἢ προσωπικότητος τοῦναντίον παρουσιάζει ἀφ' ἑνὸς μὲν ὑποκειμενικὴν γενικότητα, 2) διότι τὸ χαρακτηριστικόν της στοιχείον εἶναι ἔμφυτον (a priori) καὶ ἀναγνωρίσιμον, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀντικειμενικὴν ἀτομικότητα, 3) διότι εἰς πᾶν ἄτομον— προσωπικότητα—αὐτὸ τὸ ἀξιολογικόν στοιχείον διαφοροποιεῖται. Ὡστε εἰς μὲν τὴν ἀξίαν παρουσιάζεται ἀντικειμενικὴ γενικότητος, εἰς δὲ τὴν προσωπικότητα ὑποκειμενικὴ γενικότητος καὶ ἀντικειμενικὴ ἀτομικότητος.

Ἐκ τῶν τριῶν ὡς ἄνω χαρακτηριστικῶν διαφορῶν μεταξὺ τῆς προσωπικότητος καὶ τῆς ἀξίας καταφαίνεται ὅτι ἡ προσωπικότητος εὐρίσκει τὴν ἐννοίαν της μόνον ὅταν ἡ ὑπόστασις της τί-

1) Nik. Hartmann: *Ethik*, Berlin 1926 σ. 466

2) " : " " " σ. 467

3) " : " " " σ. 467

θεται εις την διαθεσιν της ολότητος, την οποίαν εξυπηρετεζ. Ἡ ἀφοσίωσις της δὲ εις τὸ σύνολον ὀφείλεται εις τὸ ἀξιολογικὸν περιεχόμενον ταύτης.

Γ'. Η ΟΝΤΟΤΗΣ ΤΟΥ ΑΞΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΟΣ

Μέχρι τοῦδε δισαφηνίσθη ἡ διαφορὰ πρῶτον μεταξὺ τοῦ ἀξιολογικοῦ περιεχομένου τῆς προσωπικότητος καὶ τῆς ἀξίας καὶ ἡ ἔννοια δεύτερον τῆς προσωπικότητος, ἣτις διαφαίνεται εις τὴν ἀφοσίωσιν της εις τὸ σύνολον. Ἡ τοιαύτη ὁμως ἀφοσίωσις της εἶναι συνέπεια τῆς ὑπάρξεως ἐν αὐτῇ τοῦ ἀξιολογικοῦ περιεχομένου. Γεννᾶται ἤδη τὸ ζήτημα:

α) Ποία εἶναι ἡ ὄντοτης αὐτοῦ καθ' ἑαυτὸ τοῦ ἀξιολογικοῦ περιεχομένου;

β) Καὶ ἀκόμα ποία εἶναι ἡ κατεύθυνσις αὐτῆς;

Ἀρχίζομεν ἐκ τοῦ πρώτου. Διεξόδους εις αὐτὴν ταύτην τὴν ὄντοτητα, ὥστε αὐτὴ νὰ ἀποκαλυφθῇ ἐν ὄλῃ της τῇ πραγματικότητι δὲν εἶναι δυνατὴ, διότι ἡ ὑπόστασις της παρουσιάζει ἀρκετὴν μεταφυσικότητα. Ἡ μεταφυσικότης αὐτῆ δικαιολογεῖται τὸ μὲν ἀπὸ τὴν φύσιν αὐτῆς ὡς ἀξίας, τὸ δὲ ἀπὸ τὸ εὐμετάβλητον αὐτῆς κατὰ ἐποχάς. Οὕτω α) τὸ ἀξιολογικὸν στοιχεῖον εις τὴν ὄντοτητα αὐτῆν, ἐφ' ὅσον τοῦτο συντελεῖ εις τὴν προώθησιν τοῦ συνόλου, θὰ ἔχη εις τὴν δάσιν του θεϊκὰ ἔμμονα στοιχεῖα (immanent), τῶν ὁποίων τὸ γνῶρισμα τοῦτο—«θεῖκὸν» καὶ «ἔμμονον»—εἶναι ἀπρόσιτον εις τὴν ἀνθρωπίνην γνῶσιν.

β) Παρ' ὄλην τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ ἀξιολογικοῦ τούτου ὑπὸ τῶν συγχρόνων καὶ παρ' ὄλην τὴν ἐπιδοκίμασίαν, τὴν ὁποίαν συναντᾷ τοῦτο καὶ τὴν ἐναρμόνισιν πρὸς τὴν εὐαισθησίαν (Geschmack) τῆς ἐποχῆς, ὁμως διὰ μέσου τῶν αἰώνων ἀλλάσσουν αἱ ἀντιλήψεις τῶν λαῶν, γεγονός ὅπερ προκαλεῖ καὶ τὴν ἀλλαγὴν τοῦ περιεχομένου τῆς προσωπικότητος, τ.ἔ. ἀλλαγὴν τοῦ ἀξιολογικοῦ περιεχομένου. 1) Ἀλλὰ παρ' ὄλην τὴν ὡς ἄνω μεταφυσικότητα

1) Ἡ οὕτω προκαλουμένη διαφοροποίησις τοῦ ἀξιολογικοῦ περιεχομένου εἶναι

τα δὲν διαμφισβητεῖται ἡ ὄντοτης της. Ἐν δὲ ἡ ρεαλιστικὴ σύλληψις δὲν εἶναι δυνατὴ, τοῦλάχιστον τὰ κάτωθι κριτήρια μᾶς προσεγγίζουν εἰς ταύτην. Οὕτω:

1) Εἰς πᾶσαν προσωπικότητα κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀφοσίωσώς της εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τοῦ συνόλου διαφαίνεται εἰς τὸ ἀξιολογικόν της περιεχόμενον μία ἐσωτερικὴ παρόρμησις διὰ τὴν ἀφοσίωσιν αὐτὴν, ἣτις μόνον μὲ τὴν βίωσιν της 1) ἀποκαλύπτεται εἰς αὐτὴν. Ἡ βίωσις αὐτὴ συντελεῖ κατ' ἐξοχὴν εἰς τὴν διάγνωσιν της. Ἡ δὲ ἐσωτερικὴ αὐτὴ παρόρμησις παρουσιάζει μίαν πραγματικότητα (Realitaet), διότι, ὅπως ἡ βίωσις, μᾶς ἀποκαλύπτει ὅτι: α) ἡ προσωπικότης ἔχει συνείδησιν τοῦ ὑψηλοῦ καὶ θεοῦ τῆς ἐνεργείας της, β) ἡ προώθησις της ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα δημιουργήματα κοινῆς ὠφελείας, γ) ἡ ἀφοσίωσις της ὁδηγεῖ εἰς τὴν προώθησιν τοῦ ἀνθρωπίνου βίου. δ) Ἡ ἀξιολογικὴ ὄντοτης τῆς προσωπικότητος ἐξασκεῖ δυναμικὴν ἐπίδρασιν καὶ ἐπὶ τῶν ἐπομένων γενεῶν, αἰτίνας γοητεύονται ὑπὸ ταύτης.

2) Μὲ τὴν ἀποκάλυψιν αὐτὴν διὰ τῆς βιώσεως εἰς τὴν προσωπικότητα τοῦ ἀξιολογικοῦ στοιχείου καὶ μὲ τὴν ἀφοσίωσιν της εἰς τὸ σύνολον πρὸς πραγμάτων μίᾳ τελειότητος διαφαίνεται ἀκόμη μία ἁρμονικὴ συνοχὴ μεταξὺ τοῦ ἐσωτερικοῦ ψυχικοῦ της κόσμου καὶ τοῦ πνεύματος, καθὼς καὶ μεταξὺ τούτων καὶ τῆς δράσώς της.

1) Μὲ τὸν ὄρον βίωσιν ἐννοῶ τὸ ζῆσιμο διαφόρων γεγονότων ἢ καταστάσεων, αἱ ὁποῖαι μᾶς παρουσιάζονται, ἣτοι τὴν ὅλως ὑποκειμενικὴν θέσιν τῶν ψυχικῶν γεγονότων, αἵτινα εἶναι ὑπόθεσις τῆς ψυχολογίας. Σχετικὰ ἰδίως τὸ περὶ βιώσεως θέμα.

σκοπιμος καὶ ἀποβλέπει εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τῆς ζωῆς. Διότι, ἐφ' ὅσον αἱ ἀνάγκαι καὶ αἱ ἀποχρώσεις τῆς ζωῆς μεταβάλλονται, ἐπιζητεῖται καὶ ἡ ἀντίστοιχος προσαρμογὴ τῶν ἰδεωδῶν τῆς ἐποχῆς, διὰ νὰ μὴ παρουσιάζηται χάσμα καὶ διάστασις μεταξὺ ζωῆς καὶ ἰδεωδῶν. Ἡ τοιαύτη διαφοροποίησις βεβαίως οὐδαμῶς ὑποβιβάζει τὴν ἐννοίαν τοῦ ἀξιολογικοῦ καὶ διότι ἐκάστη ἐποχὴ πιστεύει εἰς αὐτὸ ὡς ἀπόλυτον ἀξίαν, ἀλλὰ καὶ διότι ἡ ἐπὶ μέρους αὐτὴ ἀντίληψις ἐπεκτείνεται εἰς ὅλην τὴν μορφήν τοῦ ἀξιολογικοῦ, τὸ ὅποιον ἔχει τὴν ἰκανότητα ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ προσαρμόζηται καὶ νὰ συνέχη ὅλας τὰς ἐπὶ μέρους ἀντιλήψεις, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐκάστοτε ὑπὸ μιᾶς μόνῃς ἀντιλήψεως νὰ ἐκδηλοῦται (ADAEQUAT.)

Ἡ δὲ ἁρμονία αὕτη τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς κόσμου ὄχι μόνον δεῖκνύει τὸν ρυθμὸν καὶ τὴν σταθερότητα εἰς τὰς σκέψεις τῆς, τὰ συναισθήματά τῆς καὶ τὴν βούλησιν τῆς, ἀλλὰ καὶ τὴν ἠθικὴν διαδίωσιν τῆς. 1)

3) Ἡ προσπάθεια ἀκόμη νὰ ἐκδηλώνη τὴν ἀφοσίωσιν τῆς ἢ προσωπικότης εἰς τὸν ὑψιστον βαθμὸν, ὥστε πολλάκις νὰ παραγνωρίζῃ τὴν θυσίαν τῆς χάριν τῆς ὁλότητος, καταδεικνύει ὅτι εἰς τὴν προσωπικότητα οὐδὲν στοιχεῖον καταναγκασμοῦ παρουσιάζεται, ἀλλ' ὅτι αὕτη ἐλευθέρως καὶ αὐτοβούλως ἐπιζητεῖ τὴν ἀφοσίωσιν τῆς εἰς τὸ ἰδανικὸν τοῦ συνόλου.

Ὅστε ἡ κατόπιν τῆς διώσεως ἐπερχομένη ἀποκάλυψις τῆς ἐσωτερικῆς παρορμήσεως πρὸς ἀφοσίωσιν εἰς τὴν ὁλότητα, ἢ ἐσωτερικὴ ἁρμονία μεταξὺ τοῦ ἐσωτερικοῦ κόσμου καὶ τῆς δράσεώς τῆς καὶ τὸ αὐθόρμητον καὶ ἐκούσιον εἶναι κριτήρια, μὲ τὰ ὅποια δυνάμεθα νὰ προσγγίσωμεν γνωσιολογικῶς τὴν ὄντοτητα τοῦ ἄξιολογικοῦ περιεχομένου. Μὲ τὴν ἐξέτασιν περαιτέρω τῶν κατευθύνσεων τοῦ ἄξιολογικοῦ τούτου περιεχομένου θὰ συντελέσωμεν παραλλήλως εἰς τὴν μεγαλυτέραν διάγνωσιν τῆς ὄντοότητός του.

Δ' Η ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΙΣ ΤΟΥ ΑΞΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΟΣ ΚΑΙ Η ΣΧΕΣΙΣ ΑΥΤΗΣ ΠΡΟΣ ΤΑΣ ΠΕΡΙΟΧΑΣ ΤΟΥ ΑΝΤΙΚΕΙΜ. ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ

Προκειμένου ἤδη νὰ ἐξετάσωμεν τὴν κατεύθυνσιν αὐτῆς τῆς ὄντοότητος εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀντικρύσωμεν τὰς σχέσεις αὐτῆς πρὸς τὰς περιοχὰς τοῦ ἀντικειμενικοῦ πνεύματος. 2)

1) Γ. Σακελλαρίου : Ἡ μέτρησις τῆς εὐφυΐας. 1937 σ. 243.

2) Ὑπὸ τὸν ὄρον ἀντικειμενικὸν πνεῦμα 3) (KULTUR) (ἰδὲ σχετικὸν θέμα μου) ἐννοοῦμεν τὸ σύνολον τῶν ἐκπολιτιστικῶν πνευματικῶν ἐκδηλώσεων ἧτοι τὸν ἀνώτερον πολιτισμὸν, κόσμον δηλονότι πνευματικόν, εἰς τὸν ὁποῖον τὸ μὲν ἐξεδηλώθη τὸ ἐνεργοῦν ἀνθρώπινον πνεῦμα, τὸ δὲ ἢ ἐκπολιτι-

3) Ntk. Hartmann: Das Problem des geistigen Seins. Berlin. 1933. σ. 151, 179 u. o. u.

Μία τοιαύτη σχέσις μεταξύ τῆς προσωπικότητος καὶ τῶν περι-
οχῶν τοῦ ἀντικειμενικοῦ πνεύματος εἶναι ἐξ ὀλοκλήρου νοητῆ, δι-
ότι πᾶσα προσωπικότης ἐνέχει ὡς εἶδομεν τὸ ἀξιολογικὸν περιε-
χόμενον, τοῦ ὁποίου ὁμοίως τὰ γνωρίσματα (Κεφ. Βα, β, γ) εἶναι ὄχι
μόνον ἡ προοδευτικὴ προώθησις τῆς δόξης, ἀλλὰ καὶ ἡ πραγμάτω-
σις ἐκπολιτιστικῆς ἀνυψώσεως. Ἡ τοιαύτη δὲ προοδευτικὴ ἐκπολι-
τιστικὴ προώθησις θὰ εἶναι κοινωνικὴ ἢ ἠθικὴ ἢ αἰσθητικὴ
κ.ο.κ. Ἐπειδὴ καὶ αἱ περιοχαὶ τοῦ ἀντικειμενικοῦ πνεύματος
εἶναι ὁμοίας φύσεως καὶ ἀποχρώσεως, εὐρίσκει κανεὶς συνταύ-
τισιν στοιχείων ἀξιολογικῶν μεταξύ τῆς προσωπικότητος ἀφ'
ἐνὸς καὶ τοῦ ἀντικειμενικοῦ πνεύματος ἀφ' ἑτέρου. Ἐπίσης συν-
ταύτισιν τῆς ἀποχρώσεως τῶν ἀξιολογικῶν τούτων στοιχείων
μεταξὺ ἀμφοτέρων.

Ἐκ τούτου καταφαίνεται ὅτι ἡ προσωπικότης θὰ εἶναι ἠθικὴ ἢ
κοινωνικὴ ἢ αἰσθητικὴ κλπ., ὅπερ θὰ σημείνη ὅτι αὕτη θὰ ἐξυπη-
τῆ τὸ σύνολον, εἰς τὸ ὁποῖον ἀφοσιώνεται, ἠθικῶς ἢ αἰσθητικῶς ἢ
κοινωνικῶς διὰ νὰ τὸ ἐξυψώσῃ ἀντιστοίχως. Εἰς τὴν περίπτωσιν
δὲ αὐτὴν σκέψις, συναίσθημα, βούλησις καὶ δράσις τῆς προσωπι-
κότητος θὰ συνεργάζωνται πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτὴν.

Πρόκειται ἤδη νὰ ὑπεισέλθωμεν εἰς τὴν ἐρμηνείαν αὐτῶν τῶν
κατευθύνσεων τῆς προσωπικότητος. Μὲ δάσιν τὴν σχετικὴν ψυχο-
λογικὴν θεωρίαν τοῦ Spranger ἀντικρύζομεν τοὺς ἐξ κατωτέρω
τύπους προσωπικότητος, πρὸς ὧν τὴν ἐρευναν χωροῦμεν.

α) Ἡ αἰσθητικὴ προσωπικότης μὲ τὴν αἰσθητικὴν
τῆς ἀπόχρωσιν θὰ ἐργάζεται διὰ τὴν ἐπίτευξιν ἐσωτερικῆς ἁρμο-
νίας ¹⁾ εἰς τὰς σχέσεις τῶν μελῶν τῆς κοινωνίας πρὸς ἀλληλα,
μιας ἁρμονίας δηλαδή, ἢ ὁποία θὰ ἀντανακλᾷ πρὸς τὴν ἁρμονίαν

1) Ed. Spranger : *Lebensformen*. Halle. 1930. σ. 291.

στικὴ ἐκδήλωσις, ἣτις τυγχάνει παγκοίνου ἀναγνωρίσεως. Ἐν ταύτῃ τῇ ἐκπο-
λιτιστικῇ ἐκδηλώσει του διαστέλλεται πρὸς τὸ ὑποκειμενικὸν πνεῦμα. Περιο-
χαὶ δὲ αὐτοῦ εἶναι οἱ μεγάλοι ἐκτεῖνοι χρωματισμοί, οἵτινες συνέχουν μίαν ὁ-
μάδα ἐκ τούτων τῶν ἐκπολιτιστικῶν δημιουργημάτων ἢ μορφῶν ὡς π. χ. ἡ
αἰσθητικὴ, ἡ κοινωνικὴ, ἡ ἠθικὴ, ἡ οἰκονομικὴ κλπ. Τὸ σύνολον τούτων
κατὰ μίαν ἐποχὴν ἀποτελεῖ τὸ ἀντικειμενικὸν πνεῦμα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Εὐ-
νόητον ὅτι τὸ παρελθὸν συνεισέφερεν εἰς τοῦτο.

τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς κόσμου. Θὰ ἐργάζεται ἐπίσης διὰ τὴν ἐκδή-
λωσιν εἰς τὰς κοινωνικὰς σχέσεις μιᾶς μορφῆς, εἰς τὴν ὁποίαν μορ-
φή καὶ περιεχόμενον θὰ ἐναρμονίζονται καὶ ἐν τῇ ἐναρμονίσει
αὕτη κάτι τὸ ἰδεώδες θὰ παρουσιάζεται. Θὰ προωθῆ τέλος τὴν
ἐννοιαν τοῦ ὠραίου καὶ μὲ τὴν προώθησιν ταύτην ὄχι μόνον θὰ
γοητεύη καλαισθητικῶς, ὄχι μόνον θὰ διαμορφώη ἰδίαν
σχολὴν μὲ ὄπαδους καὶ θαυμασιάς, ἀλλὰ καὶ ἀκόμη διὰ μέσου
τοῦ καλοῦ καὶ ὠραίου θὰ μορφώη, θὰ ἐξυψώη, θὰ
δημιουργῆ μιαν ἀνωτέραν κοινωνίαν.

β) Ἡ δυναμικὴ προσωπικότης. Αὕτη ἐπίσης θὰ παρουσιάζ-
ῃ ἓνα δυναμικὸν στοιχεῖον, τὸ ὅποτον θὰ τίθηται εἰς τὴν διάθε-
σιν τῆς εὐλοῦτος, καὶ θὰ ἐπιζητῆ ταύτοχρόνως τὴν δυναμικὴν
ὀργάνωσιν, διάρθρωσιν καὶ συμπλήρωσιν τοῦ συνόλου, ὥστε νὰ
ἀποβῆ ἐκεῖνο μία ἰσχυρὰ δυναμικὴ ὄντοτης. Ἀκόμη ἡ προσωπι-
κότης ὡς δυναμικὴ θὰ ἀσκῆ αὐτοκυριαρχίαν ¹⁾ καὶ θὰ ἐπι-
φέρῃ καταστολὴν παντὸς ἐγωϊστικοῦ στοιχείου ἢ ὑλικῆς ὀρμῆς,
πάθους κλπ., διὰ τῶν ὁποίων περιστέλλεται ἡ ἐννοια τῆς προσωπι-
κότητος. Ἀλλὰ ἡ ὑποκειμενικὴ αὕτη αὐτοκυριαρχία διὰ τῆς ἐ-
πιδράσεως καὶ ἐνεργητικότητος τῆς προσωπικότητος μετατίθεται
καὶ εἰς τὸ σύνολον, τὸ ὅποτον καὶ ἐκεῖνο χάριν τῆς δυναμικῆς του
ἀνυψώσεως καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς προσωπικότητος καταστέλλ-
λει ἀφ' ἑαυτοῦ ἐκουσίως πᾶσαν ἀντίξοον φθοροποιὸν ὀρμὴν. Εἰς
ταύτην τὴν αὐτοκυριαρχίαν τόσον τῆς προσωπικότητος, ὅσον
καὶ τοῦ συνόλου ἐκδηλώνεται ἡ πραγματικὴ δυναμικὴ
ὄντοτης, εἰς τὴν ὁποίαν οὐδεμίαν ἐσωτερικὴν ἀντίδρασιν τὴν
προσωπικότητα ἢ τὴν εὐλοῦτητα καταστρέφει, ἀλλὰ ἡ ἐσωτερι-
κὴ ἄρμονία τὴν δυναμικὴν ὑπεροχὴν γιγαντώνει.

γ) Ἡ θρησκευτικὴ προσωπικότης. Αὕτην θὰ χαρα-
κτηρίζῃ πάντοτε μία ἀξιολογικὴ βίωσις, ἣτις σχετίζεται περισσό-
τερον μὲ τὴν ἐννοιαν τοῦ ἀπολύτου ἢ κανονιστικοῦ (Normal). ²⁾
Ἡ ταιαύτη βίωσις εἰς πᾶσαν ἐποχὴν θὰ παρουσιάζῃ ὑπεροχὴν
ἐναντι τῶν ἄλλων ἀξιολογικῶν διώσεων, αἰσθητικῆς ἢ δυναμικῆς

1) Ed. Spranger : Lebensformen. Halle. 1930. σ. 294.

2) " " " " " " σ. 295.

φύσεως κλπ., διότι γνώρισμα τῆς θρησκευτικῆς περιοχῆς εἶναι νὰ ὑπερέχη πάντοτε τῶν ἄλλων περιοχῶν.

Καὶ γαί μὲν παρουσιάζονται ἐποχαὶ καὶ ἄτομα, εἰς τὰ ἑποχα κυριαρχεῖ ἄλλη ἀξιολογικὴ κατεύθυνσις.

Οὕτω γνωρίσματα ὠρισμένων αἰώνων εἶναι ἡ καλαισθητικὴ νοοτροπία καὶ προώθησις, ὅπως εἰς τὴν ἀναγέννησιν, ἢ ἡ θεωρητικὴ, ὅπως εἰς τὸν διαφωτισμὸν τοῦ 18 αἰῶνος κλπ.

Ἡ τριαυτὴ ὁμοῦς ἐπικυριαρχία ἄλλων κατευθύνσεων δὲν ἀντι-στρατεύεται πρὸς τὴν ἔννοιαν τῆς ὑπεροχῆς τῆς θρησκευτικῆς χώ-ρας, διότι πάλιν ἡ καλαισθητικὴ ἢ θεωρητικὴ αὕτη νοοτροπία ἀνυψώνει μὲν ἴσως τὰς ἀντιστοιχοῦς ἀξίας εἰς χῶρον θρησκευτικόν, ἀντικρύζει ὁμοῦς αὐτὰς μὲ ἰδιότητας ἀνταποκρινομένας εἰς θρη-σκευτικὰς ἀξίας, μὲ μόνην τὴν διαφορὰν, ὅτι τὸ θεῖον τοῦτο ἀντι-κρύζει μὲ τὸ ἀνταποκρινόμενον εἰς τὴν κατεύθυνσίν τῆς πρίσμα. Διὰ τοῦτο ὅταν π. χ. ὑπερέχη ἡ θεωρητικὴ ἀξία, παρουσιάζεται ὁ Θεὸς ὡς παντογνώστης, ὅταν ἐπικυριαρχῇ ἡ δυναμικὴ νοοτροπία, ἀντικρύζεται εἰς τὸ θεῖον τὸ στοιχεῖον τῆς παντοδυναμίας κ.ο.κ. Οὕτω ἡ ἐπικυριαρχία ἐνὸς ἀξιολογικοῦ στοιχείου ὑποτάσσεται πάν-τοτε εἰς τὸ θεῖον, ἡ μόνη δὲ ἐπίδρασις, ἣτις ἐπέρχεται εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ Θεοῦ ἐκ τῆς ἀξιολογικῆς ἐκείνης κατευθύνσεως, εἶναι ἡ διαφοροποίησις του, μία διαφοροποίησις ἐν τούτοις, ἣτις δὲν μειώνει τὸ κῆρὸς του, καθ' ὅσον τὰ γνωρίσματα τῆς Θεότητος δὲν παραγνωρίζονται. Ὅστε εἰς πάσας τὰς περιπτώσεις αὐτὰς ἡ θρη-σκευτικὴ ἀξιολογικὴ θέωσις εἰς μίαν προσωπικό-τητα ὑπερέχει τῶν ἄλλων θέώσεων.

Γνώρισμα ἀκόμη τῆς θρησκευτικῆς προσωπικότητος εἶναι εἰς συλλαμβάνει μίαν ἀντικειμενικὴν ἔννοιαν περὶ τοῦ κόσμου, ἡ ὅποια ὄχι μόνον τὸν κόσμον ὡς τὸ κάλλιστον δημιούργημα τοῦ Ὑ-ψίστου καθορίζει καὶ μὲ τὴν θεϊκὴν καθαρότητα τὸν διαπλάθει, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ πλαισίῳ τούτῳ χαρίζει ἰδίαν εὐδαιμονίαν εἰς τὴν προσωπικότητα καὶ προωθεί αὐτὴν εἰς δράσιν (Sollen) σύμφωνον πρὸς τὴν θρησκευτικὴν ταύτην νοοτροπίαν. Ἐφ' ὅσον τώρα κύριον γνώρισμα τῆς προσωπικότητος εἶναι ἡ ἀφοσέωσίς της εἰς τὸ σύνολον, ὁ πνευματικὸς καὶ ψυχικὸς της κόσμος, ἡ θρησκευτι-κὴ της νοοτροπία ὄχι μόνον θρησκευτικὴν προώθησιν προκαλεῖ

εἰς τὸ σύνολον, ἀλλὰ καὶ συνεργεῖ, ὥστε νὰ μεταφέρηται ἡ καθαρότης τοῦ κόσμου, ὁ καθορισμὸς τοῦ ἀντιστοίχου περιορισμοῦ τῆς ὡς καὶ ἡ ἀντιστοίχος δράσις τῆς εἰς τὸ σύνολον ὡς γνῶρισμα τῆς θρησκευτικῆς του κατευθύνσεως.

Ἰπὸ τοιαύτην ἐξ προώθησιν ἀντικρῦζει καὶ τὸ σύνολον καὶ ἡ προσωπικότης τὴν εὐδαιμονίαν των. Ἡ εὐδαιμονία ἄρα τοῦ συνόλου εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς θρησκευτικῆς προσωπικότητος.

δ) Ἡ θεωρητικὴ προσωπικότης. Αὕτη ἀποβλέπουσα εἰς τὴν ἀποκάλυψιν τῆς ἀληθείας καὶ ἐπιτυχάνουσα τὴν ὑψίστην δαθμίδα τῆς γνωσιολογικῆς προωθήσεως, λόγῳ τῆς ιδιότητός της, ἐπιδρᾷ καὶ εἰς τὴν δλότητα, γεννᾷ εἰς ταύτην τὴν ἴδιαν προσπάθειαν καὶ τὴν κατευθύνει πρὸς τὴν ὀρθὴν ἐνέργειαν. Ἡ ἐπιτυχὴς ἐνέργεια τῆς δλότητος εἰς τὴν κατεύθυνσιν αὐτὴν εἶναι δυνατὴ, διότι ἡ δυναμικὴ ἐπίδρασις τῆς προσωπικότητος εἶναι ἡ ἐπὶ τῆς βάσει τῆς ὀρθῆς σκέψεως καὶ τῆς λογικῆς—κοινὸν κτῆμα δλων—ἐπιστημονικὴ διερεύνησις.

Ἰδιον τῆς θεωρητικῆς προσωπικότητος ἀκόμη εἶναι ἡ διὰ τῆς ἐρεύνης ταύτης ἀποκάλυψις νέων ἀγαθῶν τοῦ πολιτισμοῦ, τὰ ὁποῖα κατόπιον γίνονται κτῆμα τῆς δλότητος, ὡς ἐπίσης καὶ ἡ δυνατότης πίστες καὶ γνῶσις νὰ συνεργασθοῦν διὰ τὴν καθαρωτέραν ἔννοιαν τοῦ Θεοῦ, διότι ὅσον ἡ γνῶσις εὐρύνεται καὶ εἰδικεύεται ἐπὶ τοσοῦτον ἀποκαλύπτεται καὶ ἡ πανσοφία τοῦ Ἰψίστου. Πρὸς ταύτην ἄρα τὴν προώθησιν συνεργεῖ ἡ προσωπικότης καὶ διὰ διὰ τῆς καταλλήλου πρὸ παντὸς θέσεως, τὴν ὁποῖαν αὕτη λαμβάνει ἔναντι τῶν διαφόρων ἐπιστημονικῶν ἢ μεταφυσικῶν θεμάτων.

ε) Ἡ κοινωνικὴ προσωπικότης. Βασικὸν γνῶρισμα τῆς κοινωνικῆς προσωπικότητος εἶναι ἡ ἐκδήλωσις τοιαύτης δυναμικότητος καὶ ἰκανότητος, διὰ τῆς ὁποίας ἐπέρχεται ἡ προσδευτικὴ ἐξέλιξις ὁλοκλήρου τῆς κοινωνίας. Ἡ ὄλη τῆς σκέψις καὶ δράσις ἀφορᾷ μόνον τὴν κοινωνίαν καὶ εἰς τὴν ἀνύψωσιν ἐκείνης κατατείνει. Ἀνύψωσιν δ' ἐπιφέρει ὄχι μόνον ἐπὶ τοῦ βιωτικοῦ πεδίου, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἐκπολιτιστικοῦ καὶ γενικᾶ ἐπὶ πάσης βίσεως, ὥστε ἡ ὄλη κατάστασις αὐτῆς νὰ παρουσιάζῃ τὸ χαρακτηριστικὸν τῆς

εὐδαιμονίας. Τοιοῦτον ὁμοῦ κοινωνικὸν στοιχεῖον δὲν εὐρίσκομεν μέσον εἰς ἐκείνην τὴν ἀτομικότητα, τῆς ὁποίας τὸ κοινωνικὸν διαφέρον ὑπερέχει τῶν ἄλλων ἐπὶ μέρους ἀξιών, ἀλλὰ εἰς πᾶσιν προσωπικότητα, ἐφ' ὅσον εἰς ἐκείνην εὐρίσκομεν μίαν ἐνέργειαν καὶ μίαν περὶ ῥήμασιν συνδέουσαν τὸν ἐσωτερικὸν κόσμον τῆς πρὸς τὸ τὸ κοινωνικὸν πλάσιον. Πᾶσα δηλονότι ἀτομικὴ ὑπαρξίς, ἐφ' ὅσον ἡ ψυχοπνευματικὴ τῆς ὄντοτης εἶναι δημιούργημα τῆς σχέσεως τοῦ ἀτόμου μετὰ τῆς κοινωνίας, ἐνθα ζῆ καὶ ὑπὸ τὴν ἐπήρεια τῆς ὁποίας ὁρᾷ, φέρει τὴν σφραγίδα τῆς κοινωνικῆς προσωπικότητος.

Δὲν διαιμρισηθεῖται δὲ, ὅτι ἐκ τῆς σχέσεως τοῦ ἀτόμου πρὸς τὴν κοινωνίαν διαμορφοῦται μία τοιαύτη ὄντοτης καὶ δυνάμει ἐκ τῶν κάτωθι σημείων γὰρ τὸ διαπιστώσωμεν.

1) Εἰς ἐκάστην ἐποχὴν, ἀναλόγως τοῦ ἐπικρατοῦντος πνεύματος τῆς ἐποχῆς, ἀλλάζει καὶ ὁ τρόπος τῆς ἀφοσιώσεως τῆς προσωπικότητος πρὸς τὴν κοινωνίαν. Οὕτω δυναμικὴ παρουσιάζεται ἡ κοινωνία διὰ τὴν ἔννοιαν τῆς προσωπικότητος. Διὰ τῆς ἀλλαγῆς ταύτης, τὴν ὁποίαν ἡ κοινωνία προκαλεῖ, ἐξυπηρετεῖται περισσότερο αὕτη ὑπὸ τῆς προσωπικότητος, διότι τοιοῦτοτρόπως καθ' ἑαυτὴν ἡ κοινωνία τὰ ἰδανικά τῆς ἐποχῆς τῆς γὰρ ἐπιτελεῖ.

2) Εἰς ἐκάστην ἐποχὴν ἐπικρατεῖ μία ἠθικὴ, ἣτις ἀνταποκρίνεται πρὸς τὸ ἐκπολιτιστικὸν πνεῦμα τῆς ἐποχῆς.

Καὶ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο, ἐφ' ὅσον ἡ προσωπικότης ἐναρμονίζεται 1) ὡς πρὸς τὴν ὁρᾶσιν τῆς πρὸς τὸ ἐκπολιτιστικὸν πνεῦμα--- καὶ θὰ παρουσιάζηται τοιαύτη ἐναρμόνισις, ἵνα ἐξυπηρετῆ κάλλιον ἡ προσωπικότης τὴν κοινωνίαν—, θὰ καταδεικνύηται κοινωνικὴ ἐπίδρασις ἐπὶ τῆς προσωπικότητος, διότι τὸ πνεῦμα τοῦτο εἶναι κοινωνικὸν δημιούργημα. Ἄν δὲ ἡ ἠθικὴ ἀνταποκρίνεται πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς, τοῦτο διότι ἡ ἔννοια τῆς κοινωνίας ἐπιβάλλει ἐκάστοτε ὡς ἰδεώδεις κατευθύνσεις καὶ σκοποὺς, οἵτινες δὲν πρέπει γὰρ ἀντιστρατεύωνται ὑπὸ τῆς ἠθικῆς, ἀλλὰ γὰρ συνεπιχορῶνται. Ἐφ' ὅσον δὲ καὶ τοῦτο εἶναι μέλημα τῆς προσωπικότητος, καταφαίνεται ἡ δυναμικὴ ἐπίδρασις τῆς κοινωνίας.

1) Nikol. Hartmann : *Das Problem des geistigen Seins.*
Berlin. 1933. σ. 197.

3) "Όσον περισσότερο συνδεδεμένα είναι τὰ μέλη μιᾶς κοινω-
νίας ἐπὶ τοσοῦτον ἢ ὀλη σύνθεσις αὐτῆς εἶναι ἀπρόσβλητος, ἐπὶ
τοσοῦτον αἱ ἐπιταγαὶ αὐτῆς ἀναγνωρίσιμοι, ἐκτελέσιμοι καὶ αὐ-
θόρμητοι, ἐπὶ τοσοῦτον ἀκόμη αἱ ἀξιολογικαὶ κρίσεις τῆς κοινω-
νίας αὐτῆς εἶναι ὑψηλότεραι καὶ συγκινητικώτεραι. 1) Ἄλλὰ πρὸ
παντὸς ἡ κοινωνικὴ προσωπικότης συντείνει εἰς τὸν ἰσχυρότερον
δεσμὸν αὐτὸν καὶ κατ'ἀκολουθίαν εἰς τὴν σταθερωτέραν ἐμφάνι-
σιν τῆς κοινωνίας καὶ εἰς τὴν ἰδανικωτέραν πρόοδον. Καὶ ἐδῶ πάλιν
καταφαίνεται, ὅτι ἡ ἐνέργεια τῆς προσωπικότητος καθορίζε-
ται ἀπὸ τὴν κοινωνίαν ἐνθα ζῆ, ἐφ' ὅσον ἔχει τὴν ἔμμονον θέλη-
σιν ἐκείνην νὰ ἐξιδανικεύσῃ. Παρ' ὀλην δὲ ταύτην τὴν ἐπι-
δρασίαν τῆς κοινωνίας εἰς πᾶσαν ἀτομικότητα καὶ παρ' ὀλον τὸ ὅτι
πᾶσα ἀτομικότης διαμορφουμένη ἐκ τῆς σχέσεως αὐτῆς πρὸς τὴν
τὴν κοινωνίαν ἔχει τὴν δυνατότητα νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν προο-
δευτικὴν ἐξέλιξιν τῆς κοινωνίας, ὁμως ἡ προσωπικότης ἐπειδὴ
αἰσθάνεται ὑψηλότερον τὴν ὑποχρέωσιν αὐτὴν, δὲν πρέπει μὲ τὰ
ὡς ἄνω χαρακτηριστικὰ νὰ νοηθῆ, ὅτι αὕτη εἶναι ἔρμαιον τῆς ἐπι-
δράσεως ἐκείνης ἢ ὅτι ἡ κοινωνία δεσμεύει αὐτὴν καὶ συνεπιῶς ὅτι
ἡ θέλησίς της ὀλοκληρωτικὰ ἐκμηδενίζεται. Τοιαύτη ἀντίληψις δε-
δαίως θὰ ἀντετίθετο πρὸς τὴν ἔννοιαν τῆς προσωπικότητος.
Τούναντιον δρᾷ αὕτη συμφῶνως πρὸς βασικοὺς νόμους, οἵτινες δι-
αμορφώνονται εἰς τὸ ἐσωτερικόν της καὶ εἰς τὴν συνείδησιν της.
Τὸ πλαίσιον ὁμως ταύτης τῆς δράσεως καθορίζει ἡ κοινωνία καὶ
τὸ πνεῦμα αὐτῆς, ὅπως τοῦτο ἱστορικὰ διαμορφώθη. Τότε καὶ μό-
νον ἐξ ἄλλου ὅταν ἡ προσωπικότης δρᾷ ἐντὸς τῶν πλαισίων τούτων
εὐρίσκει τὴν ἔννοιάν της, διότι τότε καὶ μόνον φαίνεται ἡ κοινω-
νικὴ της ἀφοσίωσις καὶ ἡ προσπάθειά της διὰ τῆς ἐντατικῆς της
δράσεως νὰ ὀδηγήσῃ τὴν κοινωνίαν αὐτὴν πρὸς τὴν τελείωσιν
της.

στ') Ἡθικὴ προσωπικότης. Ἡ ἔννοια τῆς ἠθικῆς προ-
σωπικότητος συνδέεται πρὸς τὴν ἠθικὴν ἐξύψωσιν τῆς κοινωνίας.
Ἄλλὰ τὸ ἠθικὸν τοῦτο στοιχεῖον ἀπαντᾷ εἰς πᾶσαν προσωπικότη-
τα, ἤτοι εἰς τὴν αἰσθητικὴν, δυναμικὴν, κοινωνικὴν κλπ., διότι

1) *Eduard Spranger: Lebensformen. Halle. 1930. σ. 299.*

πᾶσα προσωπικότης ἔχει μίαν ἀξίαν καὶ ὡς γνωστὸν ἡ ἠθικὴ εὐ-
ρίσκεται εἰς ἄμεσον σχέσιν μετὰ τὴν ἔννοιαν τῆς ἀξίας. Ἀκριβῶς δὲ
διὰ τοῦτο ἡ ἠθικὴ προσωπικότης σχετίζεται μετὰ δλας τὰς περιο-
χὰς τοῦ ἀντικειμενικοῦ πνεύματος (Κεφ. Δ').

Ἡ δὲ ἠθικὴ εἶναι μία μορφή, ἣτις α) ἐφ' ὅσον συναντᾶται εἰς
πᾶσαν προσωπικότητα θὰ ἀπαιτῆ ὠρισμένην ἐνέργειαν ἠθικῆς ἀ-
ποχρώσεως (Sollen) 1) καὶ ὠρισμένας ἠθικὰς πράξεις ἀπὸ αὐτῆν,
β) ἐφ' ὅσον παρουσιάζει μίαν ὄντοτητα, ἣτις τὰ πάθη θὰ κατα-
στέλλῃ, θὰ συντείνῃ, ὥστε πᾶσα προσωπικότης γὰ παρουσιάζεται
αὐτοκυριαρχομένη καὶ πειθαρχοῦσα εἰς τὸ ἐν ἑαυτῇ ὑπάρχον ἠ-
θικὸν στοιχεῖον. 2) Εὐνόητον δὲ ἡ πειθαρχία αὕτη δὲν ἀποτελεῖ
καταναγκασμὸν, διότι τὸ γνῶρισμα τοῦτο ἀντιτίθεται πρὸς τὴν
ἐννοιαν τῆς προσωπικότητος, ἀφ' ἑαυτῆς ἀφοσιουμένης εἰς κάτι
ὑψηλότερον, ἀλλ' ἀποτελεῖ ἐπιτέλεσιν καθήκοντος, καλλιεργηθέν-
τος ὑπὸ τῆς ἰδίας προσωπικότητος εἰς τὸν ἐσωτερικὸν τῆς κόσμον
(Γ3, Στ στ') Παρ' ὅλον ὅμως τοῦτο, ὅπερ δὲν δεικνύει ἄλλο τι εἰ-
μὴ τὴν ἠθικὴν ἐκδήλωσιν πάσης προσωπικότητος, εἰς τὴν ἠθικὴν
προσωπικότητα περισσότερον θὰ ὑπερέχῃ ἡ ἠθικὴ ἀπόχρωσις καὶ
μὲ μεγαλυτέραν ἔντασιν τὸ ὡς ἄνω χαρακτηριστικὸν τῆς ἠθικότη-
τος θὰ διαφαίνεται.

Οὕτω διὰ τῆς ἐξετάσεως τῶν ὡς ἄνω εἰδικῶν κανεθυύσεων τῆς
προσωπικότητος μετὰ δάσιν τὸ ἀξιολογικὸν περιεχόμενον καὶ διὰ τῆς
διασφαλίσεως τῆς σχέσεως αὐτῆς πρὸς τὰς περιοχὰς τοῦ ἀντικει-
μενικοῦ πνεύματος καθωρίσθη βαθύτερον ἡ ἔννοια τῆς προσωπι-
κότητος. 3)

1) *Eduard Spranger: Lebensformen. Halle. 1930. σ. 286.*

2) *Nik Hartmann: Das Problem des geistigen Seins.*

Berlin. 1933. σ. 199.

3) Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἐγένετο συσχέτισις τῆς ἐμφανίσεως τῆς προσω-
πικότητος τοῦ καθηγητοῦ τοῦ Παν)μίου τοῦ κ. Βορέα καὶ τεθείσης ὑπ' ὄψει
τῆς δράσεώς του διεφάνη ἡ αἰσθητικὴ, θεωρητικὴ καὶ κοινωνικὴ αὐτοῦ
κατεύθυνσις. Διότι καὶ τὸ κάλλος τῆς ἀρχαιότητος τονίζει καὶ τῶν γερμανῶν
ποιητῶν τὸ ὠραῖον καταθέλλει τὴν προσπάθειάν του καὶ ἐξασκοῦν ἀμφοτέρω
πᾶσαν καλαισθητικὴν προώθησιν εἰς τοὺς ἀκροατάς του. Διότι διὰ τῆς εὐ-
στόχου καὶ ὀρθῆς ἐρμηνείας τῶν διαφόρων φιλοσοφικῶν προβλημάτων συνερ-
γεῖ εἰς τὴν καθαρωτέραν ἐρμηνείαν τούτων καὶ εἰς τὴν ἐπιτυχέστεραν ἀποκά-
λυψιν τῆς ἀληθείας. Τέλος διότι μετὰ ἀμφοτέρω τὰς προσπάθειαις αὐτὰς ἐρ-
γάζεται διὰ τὴν προοδευτικὴν ἐξέλιξιν ὁλοκλήρου τῆς κοινωνίας.

Ἐπειδὴ ὁμοίως ἢ προσωπικότητος ἀμεσώτερον συνδέεται μὲ τὴν κοινωνίαν, λόγῳ τῆς ἀφοσιώσεώς της εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν ἐκείνης, παρ' ὅλην τὴν διασάφησιν τῆς ἐννοίας της, τὴν ὁποίαν ὑπὸ τὸ πρίσμα τῆς κοινωνικῆς προσωπικότητος (Κεφ. Δέ) ἀντεκρύσαμεν ἐπιβάλλεται μιὰ βαθυτέρα ἐρμηνεία τῆς σχέσεώς της πρὸς τὴν κοινωνίαν—ἐφ' ὅσον μάλιστα καὶ ἡ σχέσις αὕτη ποικιλοτρόπως πολλακίς ἐρμηνεύεται—, διὸ καὶ εἰς τὴν ἔρευναν ταύτης χωροῦμεν.

Ε'. ΘΕΣΙΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΟΣ ΕΝΑΝΤΙ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε ἐξετασθέντων καταδεικνύεται, ὅτι ἡ ἐννοία τῆς προσωπικότητος ἀφ' ἑνὸς μὲν σχετίζεται μὲ τὴν ὄντοτητα τῆς ἀξίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ καθορίζεται καὶ χρωματίζεται ἀπὸ τὴν θέσιν, τὴν ὁποίαν ἡ προσωπικότης αὕτη λαμβάνει ἐναντι τῶν περιοχῶν τοῦ ἀντικειμενικοῦ πνεύματος καὶ δὴ ἀπὸ τὴν προώθησιν τῆς ἀντιστοίχου περιοχῆς τοῦ πολιτισμοῦ, τὴν ὁποίαν αὕτη ἐπιφέρει. Ἦδη πρόκειται νὰ ἀντικρύσωμεν τὴν προσωπικότητα ὑπὸ τὴν σχέσιν της πρὸς τὴν κοινωνίαν, δηλαδή ὑπὸ τὴν θέσιν τὴν ὁποίαν κατέχει ἐντὸς τοῦ κοινωνικοῦ πλαισίου. Ἡ τοιαύτη ἔρευνα θὰ μᾶς καταδείξῃ ἐπὶ πλεόν καὶ μερικὰ γνωρίσματα, τὰ ὁποῖα θὰ μᾶς διασαφήσουν τὸν τρόπον τῆς γενέσεως τῆς προσωπικότητος.

Εἶναι γνωστὸν ὅτι ὄχι μόνον ὁ ἄνθρωπος, ὅστις μὲ τὴν ἐννοίαν τῆς προσωπικότητος εἶναι προικισμένος, ἀλλὰ καὶ πᾶς ἄνθρωπος δὲν δύναται νὰ νοηθῇ ἄνευ τοῦ κοινωνικοῦ πλαισίου, ἄνευ τῆς κοινωνικῆς του θέσεως. Διότι ὅταν καὶ τὸ σῶμα ἀκόμη, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ ἀποκλειστικὴν κατοχὴν τοῦ ὑποκειμένου, νοῆται μὲ μιαν κοινωνικὴν σχέσιν, διαφαινομένην τόσον εἰς τὴν περιθάλψιν καὶ φροντίδα τῆς κοινωνίας διὰ τὸ σῶμα, ὅσον καὶ εἰς τὰς ἀντιλήψεις της ἐπὶ τῆς φύσεως καὶ καταστάσεως ἐκείνου, εὐνόητον ὅτι ἡ ψυχὴ καὶ τὸ πνεῦμα, τῶν ὁποίων ἡ φύσις μόνον εἰς τὸ εὐρύτερον περιβάλλον τῆς ἀνθρωπότητος εἶναι νοητὴ, καὶ τὰ εἰς ποῖα περισσότερο τοῦ σώματος τὴν ἐννοίαν τοῦ ἀνθρώπου θὰ